

УДК 323(477):327(477:4-672ЄС)

*Вайзберг В. В., здобувач вищої освіти,
Дубель М. В., д-р філософії, старший викладач
кафедри політології та державного управління,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ВІД РАДЯНСЬКОГО МИНУЛОГО ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО МАЙБУТНЬОГО

Анотація. Досліджується процес трансформації політичної системи України від радянської моделі до європейських демократичних стандартів, аналізуються ключові етапи реформ, виклики модернізації та формування сучасної європейської ідентичності держави.

Ключові слова: політична система, трансформація, демократія, євроінтеграція, реформи, модернізація, Україна, європейські цінності.

Вступ. Трансформація політичної системи України є надзвичайно актуальною у контексті сучасних викликів, пов'язаних із відходом від авторитарної спадщини радянського минулого та утвердженням демократичних інститутів. Україна перебуває на етапі глибоких політичних, соціальних і правових реформ, спрямованих на інтеграцію до європейського простору. Дослідження цього процесу дає змогу зрозуміти закономірності становлення демократичної держави, а також визначити чинники, що сприяють або гальмують утвердження європейських стандартів управління.

Метою дослідження є аналіз процесу трансформації політичної системи України від радянської моделі до сучасної демократичної системи європейського типу, визначення основних етапів, чинників і наслідків цього процесу.

Основний текст. Трансформація політичної системи України є складним багатовимірним процесом, у якому поєднуються інституційні, правові, ціннісні та культурні компоненти. Зміна політичної парадигми супроводжується боротьбою між елементами старої радянської спадщини та новими демократичними орієнтирами, що поступово формують підґрунтя для політичної стабільності та європейського поступу.

Перший етап трансформації політичної системи України (1991–2004) характеризувався формуванням базових державних інститутів та поступовим запровадженням демократичних механізмів влади, що мали замінити радянську централизовану модель управління. У цей період відбувалися ключові процеси державотворення: створення системи органів влади, розробка основних законодавчих актів, формування системи правосуддя та перших політичних партій. Важливо зазначити, що перехід від однопартійного режиму до багатопартійності був не лише формальним, а й вимагав розбудови нової політичної культури та суспільного усвідомлення демократичних принципів.

Ухвалення Конституції України у 1996 році стало визначальною подією цього етапу. Конституція закріпила основи парламентсько-президентської республіки, чітко визначила поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки та закріпила фундаментальні права і свободи громадян. Цей документ став право-

вою рамкою для подальшого розвитку політичної системи та створив юридичні передумови для формування незалежних інституцій, здатних контролювати владу та забезпечувати баланс між різними гілками державного управління [1].

Попри прогрес у законотворчій та інституційній сфері, політична система України залишалася квазідемократичною. Центральна роль у політичному житті належала президенту, який володів широкими повноваженнями і фактично концентрував у своїх руках ключові функції влади. Політичні партії існували формально, але часто не мали чіткої ідеологічної бази або системної програми дій, а їх діяльність залежала переважно від підтримки олігархічних груп і окремих політичних лідерів [2].

Водночас цей період став часом перших спроб розвитку демократичних механізмів, зокрема проведення виборів різного рівня, формування парламентських комітетів, початкових кроків із децентралізації влади та створення основ для розвитку громадянського суспільства. Незважаючи на обмежену ефективність цих інституцій і значний вплив адміністративних практик радянського періоду, саме у цей час закладалися фундаментальні принципи державності, які стали відправною точкою для наступних демократичних реформ та політичної еволюції України.

Другий етап трансформації політичної системи України (2004–2014) характеризувався активним демократичним пробудженням суспільства та посиленням громадянської участі у політичному житті. Ключовою подією цього періоду стала Помаранчева революція 2004 року, яка була масовим протестом проти фальсифікацій на президентських виборах та прагненням громадян забезпечити дотримання демократичних принципів і верховенства права. Ця революція продемонструвала, що суспільство здатне впливати на політичні процеси, відстоювати свої права та вимагати прозорості й підзвітності влади [3].

У цей період активізувався розвиток політичного плюралізму. В Україні почали формуватися нові політичні партії та об'єднання, що втілювали різноманітні соціальні та економічні інтереси. Посилювалася роль парламенту як органу законодавчої влади, розширювалися його повноваження щодо контролю діяльності виконавчої влади. Конституційні зміни, ухвалені у 2004 році, спрямовані на збалансування повноважень між президентом та парламентом, створили формальні передумови для більш демократичного врядування [4].

Водночас реформи та демократичні механізми часто стикалися з низкою серйозних перешкод. Політичні партії залишалися слабкими інституційно та ідеологічно, а багато з них існували більше як інструменти впливу окремих олігархічних груп. Популістські практики у політиці, прагнення швидких результатів, які шкодили довгостроковому розвитку інститутів, а також високий рівень корупції суттєво обмежували ефективність реформ. Часті конфлікти між гілками влади, нестабільність урядів та політична поляризація суспільства також уповільнювали процес становлення зрілої демократії.

Також цей період став часом закріплення принципу громадянської активності як важливого чинника політичної системи. Перші великомасштабні суспільні рухи та протестні акції показали, що українське суспільство починає усвідомлювати власну здатність впливати на політичні рішення та брати участь у формуванні політики держави. Демократичне пробудження громадян супроводжувало-

ся поступовим зміцненням незалежних медіа, активізацією громадських організацій і формуванням основ громадянського суспільства, що згодом стали ключовими чинниками підтримки демократичних реформ у наступний період.

Новий етап трансформації розпочався після Революції Гідності 2013–2014 років, коли українське суспільство остаточно визначило свій цивілізаційний вибір – рух у напрямі європейської демократії. Цей період ознаменувався масштабними реформами у сферах децентралізації, державного управління, антикорупційної політики, виборчого законодавства. Було запроваджено прозорі механізми фінансування партій, електронне декларування, посилено роль місцевого самоврядування.

Європейський вектор розвитку став головним політичним орієнтиром. Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році започаткувало процес глибокої інституційної гармонізації, що охоплював реформування правосуддя, зміцнення незалежності судової влади, підвищення ефективності парламентського контролю та забезпечення прозорості виконавчої влади. Українська політична система поступово адаптується до стандартів good governance, у якій домінують принципи відкритості, підзвітності й участі громадян в ухваленні рішень [5].

Водночас процес демократичної модернізації залишається складним і неоднозначним. Значним викликом є вплив олігархічного капіталу, що формує дисбаланс між політичними і соціальними інтересами, а також зовнішні загрози, пов'язані з воєнною агресією Російської Федерації, яка спрямована на дестабілізацію української державності. У цих умовах особливої ваги набуває питання політичної стійкості та інституційної спроможності системи влади забезпечувати ефективне управління в кризових ситуаціях.

Суттєвою особливістю української трансформації є поступове зміцнення громадянського суспільства, яке стало реальним суб'єктом політичних змін. Активізація волонтерського руху, розвиток незалежних медіа, участь громадян у процесах контролю за діями влади сприяють демократичному оновленню держави. Саме взаємодія між державними інститутами та суспільством визначає сучасний характер політичної системи, що формується на основі принципів участі, прозорості та відповідальності.

Отже, політична трансформація в Україні є не лише процесом формального реформування інститутів влади, а й глибокою зміною політичної культури. Вона передбачає перехід від патерналістської моделі влади до партнерської взаємодії держави і громадян. Політична система поступово набуває рис європейського зразка, хоча зберігає національні особливості, зумовлені історичним досвідом та сучасними викликами.

Висновки. Трансформація політичної системи України від радянської авторитарної моделі до європейської демократичної системи є довготривалим і незворотним процесом. За три десятиліття незалежності сформувалися основні інститути демократії, створено правові механізми поділу влади, започатковано фундаментальні реформи у сфері врядування. Водночас демократичний розвиток продовжує стикатися з внутрішніми суперечностями – політичною нестабільністю, низьким рівнем довіри до влади, тіньовими впливами економічних груп.

Європейська інтеграція є не лише стратегічною метою, а й каталізатором внутрішніх змін, які стимулюють формування зрілої політичної системи. Подальший успіх демократичної модернізації залежить від ефективного функціонування державних інститутів, розвитку політичної культури, зміцнення громадянського суспільства та забезпечення верховенства права. Саме в цьому полягає головний зміст руху України від радянського минулого до європейського майбутнього – у становленні політичної системи, що базується на свободі, відповідальності та європейських цінностях.

Список використаних джерел

1. Майданник О. Конституція України – правова основа життєдіяльності суспільства і держави. *Юридична Україна: Конституційне право*. 2016. № 3–4. С. 24–30. URL: <https://surl.li/taumsl>
2. Романюк О. І. Дефектні демократії та квазідемократії: проблема концептуального розмежування. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. 2016. Т. 2, № 12. С. 149–156. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/politology/article/view/2782>
3. Новакова О. «Помаранчева революція» як криза легітимності владної еліти. *Політичний менеджмент*. 2005. № 4. С. 29–37. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/items/b5c115d9-f7ab-44e6-a512-cc0f6601ec9a>
4. Мацієвський Ю. В. Еліти в Україні до і після «помаранчевої революції». *Політичний менеджмент*. 2010. № 2. С. 38–55. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/6128/>
5. Муравйов В. Організаційно-правовий механізм реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Право України*. 2015. № 8. С. 17. URL: https://openurl.ebsco.com/EPDB%3Agcd%3A11%3A6058779/detailv2?sid=ebsco%3Aplink%3Ascholar&id=ebsco%3Agcd%3A111237365&crl=c&link_origin=scholar.google.com.ua